

**EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT**

Aretustegevuse aastaaruanne

2017

Märja 2018

Sisukord

Sisukord	1
Ülevaade ELKL aretustegevusest 2017. aasta aruandeperioodil	1
Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused 2017. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.	6
2.1. ET lammaste aretuspopulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2017. aastal: ...	6
2.2. ET lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.	7
Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused 2017. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil. ..	10
3.1. EV lammaste aretuspopulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2017. aastal..	10
3.2. EV lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.	11
4. Lammaste hindamine	14
4.1. Hinnatud noorjäärade välimiku ja lihavormide osas.	14
5. Muutused aretuspopulatsioonis, võrdlus 2016. aastaga	16
6. ET ja EV aretusprogrammide eesmärgid ning nende täitumine	17
7. ELKL aretuseesmärgid aastaks 2018	18

Ülevaade ELKL aretustegevusest 2017. aasta aruandeperioodil

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (ELKL) aretustegevuse aastaaruande koostamisel on kasutatud Veterinaar- ja Toiduameti Avaliku teenuse standardit aretusühingute aastaaruande (aretustegevus) kohta. ELKL aretusala tegevus on toimunud kooskõlas Põllumajandusloomade aretuse seaduse, Euroopa Liidu aretusalaõigustite ning vastavalt ELKL Eesti tumedapealise lambatõu (ET) ning Eesti valgepealise lambatõu (EV) aretusprogrammidele, mis on kinnitatud aastateks 2015-2021.

Aretusprogrammidest tulenevalt on ELKL poolt läbiviidud aretustöö eesmärgiks Eesti lambakasvatuse muutmine senisest tasuvamaks majandusharuks. Selle eesmärgi teostamiseks on võetud põhisuunaks lammaste lihajõudluse tõstmine ning viljakate, varavalmivate tallede kasvatamine, kellelt saadakse heade lihavormide ja kõrge lihaklassiga lihakehasid. Sealhulgas pööratakse senisest rohkem tähelepanu just tallede lihajõudluse suurenemisele ning sugujäärade ja põhikarja uttede kohastumusele nii intensiivtootmise kui mahekarjatamise oludega.

2017. a. aretusaruanne käsitleb aretustegevust, mis on seotud poegimisperioodiga alates 1. septembrist 2016. a. kestvusega kuni 31. august 2017. a ning lammaste poegimisajaga otseselt mitteseotud tegevusi alates 1. jaanuarist 2017. a kuni 31. detsember 2017. a.

Jõudluskontrolli elektroonilisse andmebaasi sisestasid 2017. aasta jooksul andmeid kokku 40 kasvatajat. Võrreldes kahe varasema aastaga on kasvatajate liikumine muutunud stabiilsemaks. Aasta jooksul lahkus jõudluskontrollist kuus karja, seda lambakasvatuseettevõtte eesmärkide muutumisest lähtuvalt põhjustel. Uusi liitujaid sooviga ühineda ELKL jõudluskontrolliteenusega oli 4. Üks liituja otsustas samal aastal ka lahkuda.

Väga oluliseks märksõnaks Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu 2017. aasta jõudluskontrolli ja aretustegevuse valdkonnas oli elektroonilise andmebaasi Pässu 2.0 uuendamine ja kasutajasõbralikumaks muutmise. Uued andmebaasi arendused ning vajalikud süsteemi parendamised jätkuvad 2018. aastal.

Teiseks oluliseks 2017. aasta märksõnaks on kasvatajate soov tulla jõudluskontrolli uute tõugudega ning saada tegevusluba uute tõugude tõuraamatutele. See oli ka põhjuseks, miks mitmed kasvatajad, kelle karjas oli toimunud üleminek eesti valgepealise või eesti tumedapealise lambatõu kasvatamiselt uute tõugude (dorper, lleyn jt) kasvatamisele, jätkasid nõu passiivse jõudluskontrolli tegijana ja kelle loomad kinnitatud aretusprogrammi puudumise tõttu ei saanud osaleda aretustoetuse taotlemisel.

Riigipoolsete regulatsioonidega fikseeritakse aretuspopulatsiooni suurus 1. detsembri seisuga.

01.12.2017 oli Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu lammaste jõudluskontrollikarjades 4758 eluslammast. 3637 lammast esitati põllumajandusloomade aretustoetuse saamiseks, mis on 2% rohkem eelmisel, 2016. aastal esitatud loomadest (eelmisel aastal oli vastav arv 3545 ning jõudluskontrollikarjades oli kokku 5167 looma). Kui eelmisel aastal oli 69% jõudluskontrollis olevatest eluslammastest aretustoetuseks sobilikud, siis sel aastal on see 76%. See näitab, et jõudluskontrollikarjades on aina vähem loomi, kes aretusloomade hulka ei kuulu. See viib meid lähemale liidu eesmärgile muuta Eesti lambaaretus selgemaks ja struktureeritumaks.

Aretustoetuse alla kuuluvatest loomadest 1312 olid eesti tumedapealise tõu aretusprogrammi all (tõutähis ET, parandajatõugude tõutähised SUF, GER) ja 2325 eesti valgepealise tõu aretusprogrammi all (tõutähis – EV, parandajatõugude tõutähised TEX, DOR, NV). Ülejäänud 1101 lamba osas oli lünki jõudluskontrolliandmete kogumises või ei vastanud aretusprogrammi nõuetele lammaste veresus ja/või põlvnemisandmete kogumine. Eelmisel aastal oli see arv 1622. See on selgitatav sellega, et aretuskarjade järjepideva töö tulemusena väheneb karjades olevate loomade hulk, kes aretusprogrammidesse ei kuulu. Lammaste mittevastavus aretusprogrammidega kehtestatud nõuetele on seletatav uute karjade tulekuga ELKL jõudluskontrolli. Osa liitunud karjade loomadest pärineb väljastpoolt senist aretussüsteemi ega ole olnud varem kaasatud ametliku jõudluskontrolli programmiga. Lisaks on ka mitu jõudluskontrolli alust karja, kes oma aretussuuna valikus liiguvad uute tõugude (dorper, lleyn) aretuse suunas.

1. detsembri 2017 seisuga esitati aretustoetuse saamiseks kokku 2703 tõuraamatusse kantud lammast, neist 897 olid kantud eesti tumedapealise lambatõu tõuraamatusse ja 1806 eesti valgepealise lambatõu tõuraamatusse.

Käesolev aretusaruanne annab ülevaate aretustulemustest 25 karjas, kust kogutud andmed vastasid aretusprogrammides esitatud nõuetele, neist 9 eesti tumedapealist lambatõugu ja 18 eesti valgepealist lambatõugu kasvatavat karja ning kolmes karjas kasvatatakse mõlemat tõugu lambaid. Ülevaade aretuslammaste jaotumisest karjade vahel on esitatud tabelis 1. Karjad on jagatud suurusgruppidesse põhikarja uttede arvu alusel. Jõudluskontrolli läbiviivates farmides on sarnaselt eelmisele aastale vähenenud väikeste karjade osakaal (põhikarja uttesid alla 50). Suurem osa nii ET kui ka EV populatsiooni lammastest (vastavalt 58% ja 70%) kasvab karjades, kus sama tõugu põhikarja uttesid on üle 100 (Tabel 1). Samas on näha, et protsentuaalselt on tõusnud 50-100 põhikarja utte karjas ET farmide osakaal (eelmisel aastal oli see 10%, sel aastal 31%).

Tabel 1. Jõudluskontrollialuste lammaste jaotumine aretusgruppidesse seisuga 1. det. 2017.

Eesti tumedapealised karjad (ET)			Eesti valgepealised karjad (EV)		
ET põhikarja suurus	Karjade arv	% populatsiooni lammastest	EV põhikarja suurus	Karjade arv	% populatsiooni lammastest
Kuni 50 ET põhikarja utte	5	11%	Kuni 50 EV põhikarja utte	7	10%
50 kuni 100 ET põhikarja utte	4	31%	50 kuni 100 EV põhikarja utte	6	20%
Üle 100 ET põhikarja ute	3	58%	Üle 100 EV põhikarja ute	8	70%

Kasvatajatest jätkasid ELKL-s aktiivse jõudluskontrolli läbiviimist Alo Sinimäe, Arvo Sulengo Kuivamäe talu, Ell Sellis, Kaasiku talu OÜ, Kaire Veskilt, Laire Käis, Latika talu OÜ, Sireli talu, Leonid Kirss Karrowa talu, Lepatuka talu OÜ, Liidia Kängsepp Krimmi talu, Maa-investeeringud OÜ, Maatar OÜ, Manni OÜ, Marju Mets FIE, Murese talu OÜ, Märt Kahu, Otimäe talu OÜ, OÜ Forest Haldus, OÜ Utemaa, , Priidu Veersalu FIE, Tsuru talu OÜ, Urmas Aava ja Võima Rancho OÜ.

ELKL jõudluskontrolliga liitusid kasvatajate Männiku Piimalambad, Allika talu OÜ, OÜ Niinepuu ja OÜ Siimuniidu farmid.

Jõudluskontrolli lõpetasid Karupüksid OÜ, Jüri Pärnat, Tiit Järv FIE, Kurt Otto Christen, Peldamäe talu OÜ ja Männiku Piimalambad.

Noorjäärasid hinnati lähtudes aretusprogrammidega kehtestatud nõuetest üheksas karjas kokku 56 looma. 49 eesti valgepealist ja 7 eesti tumedapealist jäära.

Talleregistrisse kanti andmed 2796 elusalt sündinud talle kohta.

PrP genotüüp määrati 2017. aastal 35 lambal - kuuteistkümmel utel ja üheksateistkümmel jääral. Uuritud loomadel tuvastati vaid 7 R2 grupi looma ning 28 R1 grupi looma. Genotüübi määramise aktiivsust pärssis mingil määral kindlasti rahalise toetuse puudumine.

Vahemikus 01.01.2017 kuni 31.12.2017 müüdi 302 lammast.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit väljastas põlvnemistunnistused või nende koopia 100 lambale, mis on 33% suguloomaks müüdud lammaste arvust.

Jõudluskontrolli perioodil saadi järglasi 58 jääralt, neist ET populatsioonis 16 jääralt ja EV populatsioonis 42 jääralt.

2017.a. arvutati lammaste andmebaasi lisandunud poegimisandmete ja kaalumisanndmete alusel lammaste suhteline aretusväärtus (SAV) viljakusele ja tallede kasvukiirusele. Hindamisel kasutatakse

viljakuse informatsioonina alates 01.01.2004.a. sündinud ja vähemalt 10 kuu vanuselt esmakordselt poeginud uttede poegimisandmeid ning kasvukiiruse informatsioonina alates 01.01.2005.a. salvestatud lammaste kaalumise andmeid. Hindamistulemused arvutatakse kõikidele hindamises osalenud lammastele, avaldatakse nendest ainult statistiliselt usaldusväärsed (statistiline usaldusväärsus on üle 50%). Geneetilise hindamise värskemad tulemused on esitatud lambatõugude aretustulemuste juures ja käesoleva aruande lisades. Aretusväärtuse arvutamine toimub 3 korda aastas: 15. juuliks, 05. septembriks ja 05. oktoobriks andmebaasi salvestatud jõudluskontrolliandmete alusel ning tulemused tehakse kasvatajale kättesaadavaks andmebaasis Pässu 2.0.

Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused 2017. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil

Eesti tumedapealise lambatõu aretuse eesmärgiks aastal 2017 oli muuta ET tõugu lammaste kasvatamine tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks, mis lähtub kohalikest traditsioonidest ja olustikust. Eesmärgi täitmiseks on vajalik:

- 1) tallede lihajõudluse suurendamine
- 2) lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine)
  - a. suur- ja intensiivtootmisse
  - b. mahetootmisse
- 3) jõudluskontrollis olevate lammaste osakaalu suurendamine populatsioonis.

Eestis on saanud tavaks hinnata lammaste aretuspulatsiooni suurust 1. detsembri seisuga. Aruandeaastal oli eesti tumedapealise lambatõu aretusprogrammi nõuetele vastavas jõudluskontrollis 1312 lammast.

Seisuga 01.12.17. a. esitas nõuetele vastavaid jõudluskontrolliandmeid liidule 11 kasvatajat. Nende karjades oli eesti tumedapealiste lammaste tõuraamatusse (ET tõuraamatusse) kantud 897 lammast.

2.1. ET lammaste aretuspulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2017. aastal:

ET jääraga paarituses olevate uttede arv – 530.

Farmide paaritusregistrite andmetel paaritati ettevõttes keskmiselt 84 ET utte. See arv langes võrreldes eelnenud 2016. aastaga 11 ute võrra, kuid jäi siiski kõrgemaks, kui 2015. aasta tulemus. Suurim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv oli 141 ja väikseim 36. Suurim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv langes 4 ute võrra ning väikseim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv tõusis 21 võrra.

Talleregistritesse kantud andmete kohaselt poegis 480 ET või ET parandajatõugu jääraga paaritatud utte. (Tulemused ka „Tabel 2“-s)

Kõige halvemini tiinestusid sel aastal üle 100 loomaga karjade uted (45,5%). Väikestes karjades oli tiinestuvus 100% ja keskmistes 87%. Kõige madalam tiinestumise protsent karjas oli 45,5%, kõige kõrgem 100%. Kokku tiinestus 68% paarituses olnud uttedest. See on 2016. a võrreldes madalam.

Uttele viljakus oli keskmiselt 1,5 talle/poeginud ute kohta, mis on sama veidi vähem kui 2016. aastal (aastal 2016 oli see näitaja 1,6)

Talleregistrisse esitati andmed 709 sündinud talle kohta. Nendest elusana sünde sisestati 640 talle kohta ehk 90%, mis on hea näitaja kogu populatsioonis. Elusalt sündinud tallede protsent halvenes võrreldes 2016. aastaga. Populatsiooni kõrgeim karja viljakuse näitaja oli 1,8 ja madalaim 1,2 talle poeginud ute kohta. Utte viljakus oli parem väikese suurusega (kuni 50 PK) karjas – 1,8 sündinud talle poeginud ute kohta. Elustallesid (talled, kes on vanemad kui 2 kuud) kasvas üles populatsiooni keskmisena 1,4. Madalaim näitaja oli 1,2 ning kõrgeim 1,6.

Tallede 100 päeva mass.

Talled kaalutakse 90–150 päeva vanuses ning programm arvutab sünniaja ja kaalumise kuupäeva järgi korrigeeritud 100 päeva massi. ET lammaste jõudluskontrolli karjades oli ühe karja tallede 100 päeva masside kõige väiksem tulemus 10,7 kg ja kõige rohkem 40,7 kg. 2016/2017 poegimisperiodil sündinud ET tallede keskmine 100p mass oli 23,9kg, mis võrreldes eelneva aastaga on 5,9kg vähem.

425 ET talle kohta esitati 2016. aastal niisugused kaaluandmed, mille põhjal oli 100 päeva massi määramine võimalik. Ilmselt vähenes suhteline sisestatud andmete hulk seetõttu, et paaris karjas ebaõnnestus paaritus (järad pääsesid utte juurde enne paaritusgruppide moodustamist ning järglaste isadust ei olnud võimalik tuvastada), mille tagajärjel ei olnud omanikul ka huvi kaaluandmete kogumiseks.

Tallede ööpäevane keskmine juurdekasv karjas oli 198 g (minimaalselt ühe karja keskmisena 69 g/ööpäevas ja maksimaalsena 367 g/ööpäevas). 2016 aastal oli kõikide karjade keskmine ööpäevane kaaluuive 217g.

2.2. ET lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.

2017. aastal jätkatakse areustegevuse aruandes informatsiooni väljastamist kasvatajatele aretuspopulatsiooni lammaste suhteliste aretusväärtuste kohta, millega alustati 2014. aastal. Varasematel aastatel sai jõudluskontrolliandmete koguja tagasisidet vaid oma karja lammaste suhteliste aretusväärtuste ja tallede põlvnemisindeksite kohta.

Tõuraamatusse on kantud keskmiselt 68% jõudluskontrollikarja lammastest (minimaalselt 0%, maksimaalselt 100%).

Suhteline aretusväärtus kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% 220 elusloomal. See on 25% aretuspopulatsiooni suurusest. Neist loomadest 90% on tõuraamatu numbriga.

Suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% on ühel ET elusloomal.

Suhteline aretusväärtus tallede kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on EV lammastel kõrgem kui suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“).

Ülevaate kõrge suhtelise aretusväärtusega loomadest on manusena lisatud „ET uted kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“, „ET uted kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „ET jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „ET jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“ (1.12.2017 seisuga)

Tabel 2. Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused aastal 2017. *

. Paaritus- ja tallregistri andmed poegimisperioodi 01.09.16–31.08.17 kohta.

Loomade arv karjas	Paaritus ET jääraga (uttetid)	Neist poeginud	Poegijate %	Tallesid kokku	Elusalt	Elustallede %	Poeginud ute kohta tallesid			Keskmine 100p mass ööp)	Massi-iive (g/
							Kokku	Elus			
0-50	40	40	100	70	52	74,3	1,8	1,3		22,1	177
51-100	159	138	86,9	231	209	91,8	1,6	1,5		25,1	205
101-...	187	85	45,5	104	104	100	1,2	1,2		18,4	141
MAX	187	85	100	149	130	100	1,8	1,6		25,	413
MIN	40	40	45,5	70	52	74,3	1,2	1,2		10,7	69

*tabeli koostamisel on võetud arvesse ainult need karjad, kelle kohta olid olemas kõik vajalikud andmed.

Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused 2017. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.

Eesti valgepealise lambatõu aretuse eesmärgiks aastal 2017 oli muuta EV tõugu lammaste kasvatamine tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks mis lähtub kohalikest traditsioonidest ja olustikust. Eesmärgi täitmiseks on vajalik:

- 1) tallede lihajõudluse suurendamine;
- 2) lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine);
  - a. suur- ja intensiivtootmisse
  - b. mahetootmisse
- 3) jõudluskontrollis olevate lammaste osakaalu suurendamine populatsioonis.

1. detsembril 2017. aastal oli eesti valgepealise lambatõu aretusprogrammi nõuetele vastavas jõudluskontrollis 2325 lammast.

Seisuga 01.12.17.a. viidi jõudluskontrolli läbi 21 EV lammaste karjas, milles tõuraamatusse kuulus 1806 lammast.

Oli üks kasvataja, kelle paaritusandmeid ei olnud võimalik kasutada, kuna ilvese tõttu läksid paaritusrühmad segi ning seega ei olnud võimalik määrata tallede isasid.

3.1. EV lammaste aretuspopulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2017. aastal

EV jääraga paarituses olnud uttede arv – 1392.

Ühe paaritusgrupi suurus oli keskmiselt 30 utte. Kõige suurem paaritusrühm oli 71 utte ja kõige väiksem 4 utte rühmas. Suurim paaritatud uttede arv ühes karjas oli 178 ja väikseim 4. Eelmisel perioodil oli samad näitajad vastavalt 301 ja 5.

Talleregistrisse kantud andmete kohaselt poegis 1184 EV või EV parandajatõugu jääruga paaritatud utte (Tulemused on karjasuuruste kaupa „Tabel 3“-s)

Keskmiselt oli poegijate suhtarv paaritusgrupi moodustanud uttedega 85%. Tiinestuvus oli madalam keskmistes karjades, olles seal keskmiselt 79%.

Uttele viljakus oli keskmiselt 1,6 talle/poeginud ute kohta.

Talleregistrisse esitati andmed 1913 sündinud talle kohta. Nendest elusana sündinuna sisestati 1686 talle ehk 88 %, mis on stabiilne näitaja kogu populatsioonis. Elusalt sündinud tallede protsent oli aastal 2016 6% võrra madalam (olles 94%). Populatsiooni kõrgeim karja viljakuse näitaja on 1,9 ja madalaim 1,3 talle poeginud ute kohta. Uttele viljakus on parem väikestes ja keskmistes (kuni 50 ja 50-100 PK utte) karjades, olles 1,7 talle ute kohta.

Tallede 100 päeva mass.

Talled kaalutakse 90–150 päeva vanuses ning programm arvutab sünniaja ja kaalumise kuupäeva järgi korrigeeritud 100 päeva massi. EV lammaste jõudluskontrolli karjades oli ühe karja tallede 100 päeva masside kõige väiksem tulemus 7,3kg ja kõige suurem 43,5 kg. Talled kasvasid kiiremini üles keskmistes (50-100 PK utte) suurusega karjades. Tallede 100 päeva mass selles karjagrupis on keskmiselt 26,1 kg. Kogu EV aretuspopulatsiooni keskmine on 24,3 kg mis on eelmise aastaga võrreldes 1,7 kg võrra vähem.

1494 EV talle kohta esitati 2016. aastal niisugused kaaluandmed, mille põhjal oli 100 päeva massi määramine võimalik. See moodustab jõudluskontrolli karjades 78% EV populatsiooni elusatest, kaalumiseks sobilikku vanusesse (90 – 150 päeva) jõudnud talledest.

Tallede ööpäevane keskmine juurdekasv karjas oli keskmisena 205 g (minimaalselt ühe karja keskmisena 30 g/ööpäevas ja maksimaalsena 440 g/ööpäevas). Selline suur kõikumine miinimumi ja maksimumi vahel annab kindlust, et kasvatajad edastavad oma tallede kohta korrektseid andmeid ning seda tõesemad on saadud statistilised tulemused.

3.2. EV lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.

2017. aastal jätkame aretustegevuse aruandes informatsiooni väljastamist kasvatajatele aretuspopulatsiooni lammaste suhteliste aretusväärtuste kohta, millega alustasime 2014 aastal. Varasematel aastatel sai jõudluskontrolliandmete koguja tagasisidet vaid oma karja lammaste suhteliste aretusväärtuste ja tallede põlvnemisindeksite kohta.

Suhteline aretusväärtus kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% 390 elusloomal. See on 22% aretuspopulatsiooni suurusest. Neist loomadest 96% on tõuraamatu numbriga.

Suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“) - ei ole ühtegi looma, kellel on SAVV üle 110 ning usaldusväärsus üle 50%,

Suhteline aretusväärtus tallede kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on EV lammastel kõrgem kui suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“).

Ülevaate kõrge suhtelise aretusväärtusega loomadest on manusena lisatud „EV uted kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „EV jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“(1.12.2017 seisuga)

Tabel 3 Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused aastal 2017. *

Paaritus- ja talleregistri andmed poegimisperioodi 01.09.16–31.08.17 kohta.

Lühendite selgitused: „EV“ eesti valgepealine

Loomade arv karjas	Paaritus EV jääraga (uttetid)	Neist poeginud	Poegijate %	Tallesid kokku	Elusalt	Elustallede %	Poeginud ute kohta tallesid			Keskmine 100p mass ööp)	Massi-iive (g/
							Kokku	Elus			
0-50	126	108	85,7	179	170	95,0	1,7	1,6		25,8	211
51-100	514	405	78,8	672	596	88,7	1,6	1,4		26,2	221
101-...	597	566	95,0	884	826	93,4	1,6	1,5		24,0	194
MAX	204	196	58,6	352	334	100	1,9	1,9		31,8	262
MIN	36	35	98,2	54	48	84,2	1,3	1,3		19,2	149

*tabeli koostamisel on võetud arvesse ainult need karjad, kelle kohta olid olemas kõik vajalikud andmed.

4. Lammaste hindamine

4.1. Hinnatud noorjäärad välimiku ja lihavormide osas.

Perioodil 01.01.17 – 31.12.17 hinnati kõikides ELKL jõudluskontrollis osalevates karjades kokku 56 jäära, kellest nõuetele vastas 56. Hindamist teostati 11 karjas.

ET lambatõu ja tema komponenttõugu noorjäärdest hinnati nõuetele vastavaks 7 looma.

EV lambatõu ja tema komponenttõugu noorjäärdest hinnati nõuetele vastavaks 49 looma.

Hinnati ka 1 ristanjäär (veresus BTX 75% TEX 12.5% EV 12.5%)

Kokku vastas EV ja ET karjades nõuetele 100% hinnatud noorjäärdest. Jäärade hindamisest jõudluskontrolli karjades tõugude lõikes annab ülevaate

Tabel 2

Tabel 2. Hinnatud noorjäärad tõugude kaupa.

Tõug	Aretaja nimi	Hinnatud kokku
ET	Priidu Veersalu	3
ET	Laire Käis	2
ET	Kokku	5
EV	Maatar OÜ	4
EV	Tsura Talu OÜ	1
EV	Ell Sellis	8
EV	Marju Mets FIE	1
EV	Kokku	14
SUF	Sireli talu	1
SUF	Kokku	1
TEX	Tsura Talu OÜ	4
TEX	Liidia Kängsepp Krimmi talu	8
TEX	Ell Sellis	13
TEX	Tennovaino	1
TEX	Urmas Aava	2
TEX	Kokku	28
DOR	Maatar OÜ	1
DOR	Ell Sellis	1
DOR	Kokku	2
RIS	Ell Sellis	1
RIS	Kokku	1

5. Muutused aretuspopulatsioonis, võrdlus 2016. aastaga

2017 aastal suuri muutusi ELKL jõudluskontrolli karjade hulgas erinevalt 2016. aastast ei toimunud. ELKL jõudluskontrollist lahkus kokku 6 karja, ning liitus 4 uut. Aretuses olevate loomade arv on hakanud stabiliseeruma. Vähenemist on märgata ET tõugu loomade hulgas. Järgmise aasta aruandes peaks olema näha, kas tegemist on vaid juhuste kokkusattumusega või on see jätkuv trend. Osade liitunud karjade andmed vajavad aretuse andmebaasis veel täiendamist.

2017. aasta aretustegevuse olulisteks märksõnadeks on aretajate ringi laienemine ning uutele aretusprogrammide tunnustuse saamine. Oluline oli ka andmete korrastamine ning Pässu 2.0 kasutajasõbralikumaks muutmine.

6. ET ja EV aretusprogrammide eesmärgid ning nende täitumine

Heaks tulemuseks võib lugeda tallede kaaluandmete paremat kogumist. See tõstab ka edaspidise statistika kvaliteeti. Tallede keskmised 100 päeva massid ning ööpäevased massiibed on nii ET kui ka EV seas veidi langenud. See võib olla seotud eelmise aasta pika külma kevade ja imetavale utele vajaliku sööda vähesesuga.

Mõlema aretusprogrammi prioriteetidid on järgmised:

- 1) Lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine), sobivate tõuloomade pakkumine nii väike-, suur- kui mahetootjale.
- 2) Tallede lihakuse suurendamine.
- 3) Jõudluskontrollis osalevate loomade arvu suurendamine kogu populatsioonis.

Hetkel on nii ET kui ka EV puhul tallede 100-päeva masside osas kerge tagasiliikumine. See võib olla tingitud eelmise aasta keerulisest kevadest, kus karjade väljalaskmise periood oli äärmiselt külm ning rohi ei kasvanud. See aga pärssis tallede juurdekasvu. Lahenduseks võiks olla uute parandajatõugude sissetoomine aretusprogrammidesse.

Veidi murettekitav võiks olla ET tõugu loomade hulga vähenemine aretuses. See võib olla seotud hetkel põllumajanduses toimuva põlvkondade vahetuse või tootmissuundade muutumisega. Samas on teada, et osa uttesid tuleb aretusse tagasi. Mõned kasvatajad on vahepeal sobiva sugujäara puudumisel pidanud kasutama muud tõugu jäärasid oma uttede paaritusel. Ühes karjas pääsesid jäärad karja enne omaniku planeeritud paaritusgruppide moodustamist ja seetõttu jäi hulk loomi sellest karjast hetkel aruandest välja.

7. ELKL aretuseesmärgid aastaks 2018

2018. aasta aretustegevuses järgitakse jätkuvalt ET ja ET lambatõu aretusprogrammidega seatud prioriteete. Eesmärkide jätkusuutlikumaks täitmiseks soovitakse jätkata andmete kogumist tõuraamatute R-osasse eesmärgiga lihtsustada ja paremini analüüsida uute parandajatõugude kasutuselevõtu põhjendatust.

Lisaks on 2018. aastaks planeeritud aretustegevuses oluliseks märksõnaks uute aretusprogrammide registreerimine Veterinaar- ja Toiduametis. Uutele tõugudele tunnustuse saamise eesmärgiks on muuta lambakasvatus Eesti oludes tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks ning luua mitmekesisemad võimalused tõuloomade aretuseks ning ekspordiks.

Aruande koostas:

/allkirjastatud digitaalselt/

Katrin Tähepõld
ELKL aretustöö koordinaator
29.06.2018